

Migrasjonssosiologiens svarte boks? Sosialpsykologiske prosesser i møtet mellom innvandrere og det norske samfunnet

Olav Elgvin

Fafo – Institutt for arbeidslivs og velferdsforskning; Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen

Jon Horgen Friberg

Fafo – Institutt for arbeidslivs og velferdsforskning

Innenfor migrasjonssosiologien er det vanlig å gjøre antakelser om sosialpsykologiske prosesser og mekanismer på mikronivå. Disse prosessene og mekanismene har i blant blitt beskrevet på en lite presis måte: Man gjør antakelser om hvordan mennesker forholder seg til hverandre, men lar antakelsene forbli implisitte og impresjonistiske. Som stråmenn i artikkelen bruker vi to av våre egne tidligere artikler: Vi viser hvordan vi gjorde antakelser om grunnleggende psykologiske mekanismer i sosial interaksjon, men at disse antakelsene vanskelig lot seg undersøke innenfor de konkrete empiriske casene som ble undersøkt. Videre hevder vi at mange av de mekanismene som migrasjonssosiologer kan ta for gitt, ofte er blitt beskrevet og undersøkt på en analytisk og presis måte innenfor eksperimentell sosialpsykologisk forskning. Vår påstand er at den eksperimentelle sosialpsykologien kan tilby et repertoar av mulige forklaringsmekanismer som empirisk orienterte sosiologer med fordel kan trekke veksler på når man gjør tolkninger av hva som skjer i en rotete sosial virkelighet.

Nøkkelord: migrasjonssosiologi, sosialpsykologi, tverrfaglighet, selvkritikk

Innledning

De siste 20–30 årene har mange debatter i samfunnsvitenskapen dreid seg om forholdet mellom forklaringer på ulike nivåer. I hvilken grad bør en forklaring om en sammenheng på makro- eller meso-nivå spesifisere hvilke mekanismer som gjør seg gjeldende på mikro-nivå? Kan man for eksempel forsvare en teori om at økonomisk ulikhet fører til dårligere helse, både på toppen og bunnen av samfunnshierarkiet, dersom man ikke har en god forklaring på mikro-nivå for hvorfor det er slik? (for en innføring i denne debatten, se Hall & Lamont 2009). Innenfor det som ofte blir kalt analytisk sosiologi blir det gjerne hevdet at en god sosiologisk forklaring helst bør spesifisere hvordan den virker på mikro-nivå (Hedström & Bearman 2009): I det minste bør man ha en antakelse om hvordan makro-teorien virker på mikro-nivået. Jon Elster har kalt dette for å ”åpne opp den svarte boksen” – å beskrive i detalj de prosessene og mekanismene som makro-teoriene forutsetter (Elster 2007).

Målet med denne artikkelen er ikke å posisjonere seg i denne debatten. Vår påstand er imidlertid at det innenfor vårt fagfelt, migrasjonssosiologien, har vært vanlig å gjøre *antakelser* om sosiale prosesser og mekanismer på mikro-nivå, som ofte beveger seg i grenslandet til psykologien. Disse sosiale prosessene og mekanismene har imidlertid gjerne blitt beskrevet på en lite presis måte: Man gjør antakelser om hvordan mennesker forholder seg til hverandre, men disse antakelsene forblir ofte implisitte. Videre mener vi at mange av disse prosessene og mekanismene som migrasjonssosiologer kan ta for gitt, ofte er blitt beskrevet og undersøkt på en mer analytisk og presis måte innenfor sosialpsykologisk forskning. Som stråmenn i artikkelen bruker vi oss selv og to av våre egne tidligere artikler. Vi viser hvordan vi der gjorde antakelser om grunnleggende psykologiske mekanismer i sosial interaksjon, men at disse antakelsene ikke forholdt seg til den faktiske empiriske og eksperimentelle var blitt gjort på disse mekanismene. Derfor gjør vi et forsøk på å refortolke funnene i artiklene ut ifra relevante sosialpsykologiske begreper. Hensikten er å vise hvordan sosialpsykologisk forskning kan bidra til å utvide vårt repertoar av mulige tolkninger og forklaringer i møte med en kompleks og rotete empirisk virkelighet.

Hvorfor gå til sosialpsykologien?

Migrasjonssosiologi er i dag et bredt fagfelt som befatter seg med en rekke ulike temaer, fra helse og velferd via arbeidsliv til religion. Metodene spenner fra kvantitative analyser av registerdata til tekstanalyse og etnografiske studier. Samtidig har spørsmål knyttet til migrasjon og etniske relasjoner også blitt viktige innenfor en rekke andre forskningsfelt. Det kan derfor hevdes at det ikke gir mening å snakke om "migrasjonssosiologi" som et eget fagfelt. Når vi likevel har valgt å gjøre det, skyldes det at mye av den sosiologiske forskningen på spørsmål knyttet til migrasjon og etniske relasjoner i flerkulturelle samfunn har noen felles kjennetegn. Mye av det som omtales som migrasjonssosiologi både i Norge og internasjonalt, er utpreget empiridrevet og problemorientert. Det som undersøkes er ofte konkrete empiriske spørsmål, innenfor konkrete sosiale kontekster. For eksempel: Hvilke forhold påvirker sysselsettingen i ulike innvandergrupper? I hvilken grad og med hvilke begrunnelser sender innvanderforeldre barna sine på skole i eget opprinnelsesland? Hovedtyngden av dagens migrasjonsforskning forsøker ikke å bygge store teoretiske byggverk, men nøyer seg med å utvikle robuste forklaringer på mellomnivå, som i beste fall kan si noe om hvordan ulike forhold henger sammen innenfor avgrensede historiske og sosiale kontekster.

Men også når man gir slike avgrensede forklaringer må man sannsynliggjøre hvordan forhold henger sammen på ulike nivåer. Ønsker man å studere diskriminering i arbeidslivet, må man ha noen antakelser om hvordan arbeidsgivere håndterer usikkerhet i ansettelsesprosesser. Ønsker man å studere hvordan innvandring påvirker velferdsstaten, må man ha noen antakelser om hvordan individer responderer på økonomiske og ikke-økonomiske insentiver. Problemet er at disse mikro-prosessen sjelden er direkte observerbare. Ofte er det for eksempel svært vanskelig å vurdere om de fortellingene vi får tilgang til gjennom intervjuer gir innblikk i reelle motiver, eller om de kun fanger opp etter-rasjonalisering og selv-iscenesettelser. I studiet av rotete og komplekse sosiale prosesser, innebærer det ofte et "leap of faith" når vi tilskriver folk bestemte handlingsmotiver og reaksjonsmønstre. De fleste sosiologiske forskningsfelt er derfor avhengige av visse teoretiske antakelser om sosial handling, som kan fungere som linser man kan bruke til å se verden gjennom.

Vi argumenterer i denne artikkelen for at en pragmatisk orientert migrasjonssosiologi kan ha mye å hente i sosialpsykologien når det gjelder å etablere et presist repertoar av mekanismer på mikro-nivå. Disse mekanismene kan

fungere som en verktøykasse som gjør det enklere å forstå migrasjons- og integrasjonsprosesser. Identifikasjonen av disse mekanismene innenfor sosialpsykologien har gjerne basert seg på eksperimentelle studier. Når forskningen er eksperiment-basert, er det i langt større grad enn i empirisk forskning mulig å undersøke avgrensede og klare problemstillinger (sosialpsykologer definerer gjerne eksperimentell forskning som ”empirisk”, men her definerer vi empirisk forskning som ikke-eksperimentelle studier av sosiale fenomener).

Et eksempel kan være forskningen på makt og klasse. Mye forskning, både innenfor sosialpsykologi og empirisk sosiologi, har vist at mennesker høyere opp i hierarkier ofte har mindre empati enn mennesker lavere i hierarkiene (Kraus, Piff, Mendoza-Denton, Rheinschmidt & Keltner 2012). Men hvorfor? Den empiriske virkeligheten er kompleks: Å være høyt oppe i et hierarki henger sammen med en rekke ulike faktorer – høyere makt, høyere status, høyere inntekt, med mer. Hvilke av disse faktorene er det som eventuelt har mest å si for at man utvikler lavere empati? Det er ikke lett å avgjøre empirisk. Men gjennom eksperiment-situasjoner der forsøkspersoner blir manipulert på ulike måter, har sosialpsykologer forsøkt å avgjøre nettopp dette. Man har tildelt folk ulike roller ut fra begrepsparet ”makt” og ”status”: høy makt og høy status, høy makt og lav status, lav makt og høy status, eller lav makt og lav status. Deretter har man undersøkt hvordan det påvirker empatien. Fordelen med slike eksperimenter er at de kan isolere effekten av den umiddelbare sosiale situasjonen subjektene befinner seg i, uavhengig av deres faktiske posisjon i den virkelige verden utenfor eksperimentet. Resultatene tyder på at mens høy makt fører til mindre empati, fører høy status til det motsatte (Blader & Chen 2012; Fast, Halevy & Galinsky 2012). Med denne innsikten i ermet kan det bli lettere å forstå hva som skjer i faktiske sosiale hierarkier, der makt og status gjerne er vevd sammen med hverandre. Vil personer som har innflytelse basert på uformelle statusrelasjoner – for eksempel ledende forskere innenfor et forskningsfelt – være mer empatiske enn personer som har innflytelse på grunn av formelle maktrelasjoner – for eksempel en administrativ leder på et universitet? Det er et empirisk spørsmål som det er mulig å forske på. Ved hjelp av innsikter hentet fra sosialpsykologiske eksperimenter, kan dermed den empiriske sosiologiske forskningen bli i stand til å forholde seg mer analytisk presist til den sosiale virkeligheten.

Likevel er det viktig å være klar over at hypoteser og mekanismer fra eksperiment-situasjoner ikke ukritisk kan overføres til konkrete tilfeller av sosial interaksjon i naturlige settinger, ettersom en eksperiment-situasjon alltid har

noe kunstig over seg. Vår påstand er mindre ambisiøs: Det sosialpsykologien kan bidra med er å utvide vårt repertoar av tilgjengelige forklaringer, som *kan* vise seg å være fruktbare i konkret empirisk forskning. I det følgende vil vi vise dette ved å gjennomgå kritisk et par av våre egne artikler. Vi viser hvordan tolkningene vi gjorde av våre data ikke var informert av den relevante sosialpsykologiske forskningen på mekanismene vi ønsket å si noe om. Videre diskuterer vi hvorvidt tolkningene av datamaterialet kunne ha blitt bedre dersom vi hadde forholdt oss til etablerte sosialpsykologiske teorier.

Første migrasjonssosiologiske stråmann: Kultur og stereotyper i arbeidslivet

Den første migrasjonssosiologiske artikkelen vi gjennomgår er "Culture at work" av Jon Horgen Friberg (Friberg 2011). Artikkelen handler om etnisk dualisering i arbeidslivet i kjølvannet av rask og omfattende arbeidsmigrasjon. Hvorfor er det slik at noen etniske grupper innehar visse nisjer i arbeidslivet? Eksemplet til Friberg er polske arbeidsinnvandrere i byggenæringen.

Basert på to surveyer blant polakker i Norge i 2006 og 2010, viser han at de polske bygningsarbeiderne stort sett inntok en marginal posisjon og hadde begrenset oppadstigende mobilitet i arbeidsmarkedet. Det store flertallet hadde ulike former for atypiske og midlertidige ansettelser, og selv etter flere års innsats var det svært få som fikk tilgang til ordinære faste stillinger, slik normen er for norske bygningsarbeidere. Hvorfor? Én tolkning er at dette dreier seg om harde strukturelle fakta: Midlertidige ansettelser er blitt vanligere fordi arbeidsgivere har fått bedre tilgang til potensielt billig og fleksibel arbeidskraft fra utlandet, og de faste stillingene er gjerne forbeholdt arbeidstakere med relativt høy formell kompetanse. På grunn av landspesifikk human kapital knyttet til språk og opplæringsmodeller er polakkene dårlig rustet til å konkurrere med norske bygningsarbeidere om de mest attraktive stillingene. Ut fra denne tolkningen er det ikke noe spesifikt "etnisk" knyttet til polakkenes posisjon på arbeidsmarkedet.

Men i artikkelen viser Friberg at denne tolkningen nok er for enkel. Basert på kvalitative intervjuer med både arbeidsgivere og polske arbeidsinnvandrere, viser han at stereotypiske oppfatninger om polakker og deres antatte arbeidskultur påvirker posisjonen de har på arbeidsmarkedet. Disse stereotypiene tilsier på den ene siden at de arbeider hardt, gjør som de blir fortalt uten å stille spørsmål, og gjerne står på til de stuper. Nettopp derfor

foretrakk mange arbeidsgivere å ansette polakker fremfor nordmenn, så lenge det dreide seg om midlertidig enkelt manuelt arbeid som ikke krevde mye opplæring. Men samtidig tilsa stereotypien at de var lite selvstendige, ikke tok ansvar eller stilte spørsmål om gjennomføring. Dersom det dreide seg om langsiktige og mer kompliserte oppgaver, som stilte krav til selvstendighet og refleksjon, foretrakk arbeidsgiverne derfor nordmenn. Faste stillinger ble i hovedregelen dermed forbeholdt norske, eller i hvert fall nordiske eller vest-europeiske arbeidstakere.

Friberg viser imidlertid at det ikke bare er arbeidstakere som orienterer seg ut fra disse stereotypiene. Flere av polakkene han intervjuet hadde et aktivt forhold til sitt image som hardtarbeidende. Riktignok mente de fleste polakkene at deres antatt høye arbeidsmoral hadde lite med kultur og mye med strukturelle forhold å gjøre: De var rett og slett nødt til å stå på for å beholde jobben og få nye oppdrag. Som innleid midlertidig arbeidskraft, som kunne sendes hjem på timen dersom arbeidsleder ikke var fornøyd, hadde de ingen muligheter til å stille kritiske spørsmål. De aller fleste ønsket seg faste jobber, nettopp fordi de da kunne bruke sin kompetanse og få en mer selvstendig posisjon med kontroll over egen arbeidshverdag. Intervjuene med polske arbeidere tydet på at manglende selvstendighet og autonomi var en ulempe som kjennetegnet jobbene snarere enn et kulturelt trekk hos de ansatte. De aller fleste ønsket seg lavere arbeidstempo, mer innflytelse over hvordan oppgavene skulle utføres og mer tid til planlegging. Altså det stikk motsatte av den kulturelle stereotypien. Likevel fortalte flere informanter at det var viktig for dem å opprettholde bildet av den "hardtarbeidende polakken". Overfor arbeidsgivere var det noe de kunne benytte som et *selling point*: Å være polakk – og dermed antatt hardtarbeidende og medgjørlig – var nettopp det som skaffet dem innpass i det norske arbeidslivet. Noen var til og med opptatt av at polakker som gruppe måtte opprettholde sitt hardtarbeidende image vis-à-vis andre grupper som kunne tenkes å true deres posisjon, slik som svensker, rumenere eller baltere.

Friberg gjør så en spesifikk tolkning av dette fenomenet. Ifølge Friberg dreier dette seg om en form for *strategisk handling*, og siterer bl.a. Charlton (1981): "The competitive advantage of disadvantage". Polakkene forsøkte å bruke sin underlegne posisjon til sin egen fordel, ut fra strategisk kalkulasjon, som til syvende og sist handler om økonomisk egeninteresse. Gjennom å dyrke sitt image som servile og hardt arbeidende kunne de befeste sin posisjon i arbeidslivets fleksible buffersone, selv om dette gikk på bekostning av deres muligheter til å rykke opp i kjernen av arbeidsstokken.

Dette er en tolkning som går langt inn på mikro-nivået: Den sier noe om indre psykologiske mekanismer, om hva som driver folk til handling. Og det er en sosialpsykologisk tolkning, i betydningen at disse mekanismene blir forstått som betinget av relasjoner mellom mennesker og mellom grupper. Tolkningen av datamaterialet – slik den kom til uttrykk i Fribergs artikkel – er imidlertid en sosialpsykologisk tolkning som ikke forholder seg til sosialpsykologisk forskning. I resten av artikkelen, der Friberg skriver om utviklingen av arbeidsmarkedet eller teorier om etniske nisjer, forholder han seg utfyllende og grundig til den sosiologiske forskningen på feltet. Men når det gjelder en av de sentrale tesene hans, nemlig at polakker selv forholder seg aktivt til stereotypene om seg selv, glimrer referansene til andre teorier med sitt fravær. Friberg legger fram teorien om strategisk bruk av stereotyper, men diskuterer det ikke i lys av tidligere forskning om samme type fenomener.

Dette hadde ikke nødvendigvis vært et problem dersom denne sosialpsykologiske tolkningen hadde vært opplagt og den eneste rimelige. Men man kan også tenke seg andre psykologiske forklaringer på samme empiriske materiale. Kan det for eksempel være at de som gir uttrykk for at de tenker strategisk om imaget sitt, gjør dette som en etter-rasjonalisering? Dette imaget er i stor grad noe som blir tilskrevet utenfra, og som mange av informantene selv mener skyldes tvingende strukturelle omstendigheter. Kanskje er det noen som da opplever mer autonomi, eller mer styring over eget selv bilde, hvis de forholder seg aktivt til dette og selv forsøker å opprettholde denne identiteten. Alternativt kan man tenke seg at det å fokusere på polakkenes image som arbeidsomme, kan være en måte å opprettholde et positivt selv bilde på, gitt at man ellers befinner seg i en utfordrende og vanskelig arbeidssituasjon. Teorien om strategisk handling fra polakkenes side ser derfor ut til å være underdeterminert: Det empiriske materialet kan også tolkes på andre måter. For å kunne si noe om disse prosessene, mener vi derfor at en mer fruktbar vei ville være å forholde seg til den sosialpsykologiske forskningen om stereotyper og forholdet mellom grupper. Er Fribergs tolkning rimelig, gitt de sosialpsykologiske mekanismene forskningen har avdekket?

Innenfor den eksperimentelt baserte sosialpsykologien har man undersøkt forholdet mellom grupper, og hvordan identitet og stereotyper spiller inn, helt siden slutten av 1970-tallet (se for eksempel Tajfel 1974; Tajfel & Turner 1979; Magee & Galinsky 2008). Et sentralt funn er at stereotyper og fordommer, i ordets reneste betydning, er konstitutive for hvordan mennesker møter hverandre (Berger, Fisek, Norman & Zelditch Jr 1977; Ridgeway &

Berger 1986). Stereotype bilder av andre mennesker og grupper fungerer som tommelfingerregler som vi orienterer oss ut fra i den sosiale verdenen, inntil man eventuelt får korrigert stereotypen. Flere sosialpsykologiske studier har tatt utgangspunkt i *stereotype content*-modellen. Den sier at stereotype bilder av grupper gjerne tar utgangspunkt i to dimensjoner: ”varme” og ”kompetanse” (Caprariello, Cuddy, & Fiske, 2009; Cuddy, Fiske, & Glick, 2008; Durante et al., 2012; Fiske, Cuddy, Glick, & Xu, 2002). Negative forestillinger om jøder, for eksempel, trenger ikke utelukkende inkludere negative trekk. Jøder kan anses som kompetente – intelligente og dyktige – men som lite varme eller vennligsinne. Andre grupper, derimot, kan anses som verken varme eller kompetente – et eksempel kan være holdningene som sigøynere og rom ofte blir møtt med (HL-senteret 2012).

Et annet sentralt funn i flere sosialpsykologiske studier er at negative stereotypier om en gruppe også kan oppleves emosjonelt vanskelig for enkeltmennesker. *Social identity*-teorien, som ble lansert på 70-tallet av Henri Tajfel (1974) og John Turner (Tajfel og Turner 1979), hevder at folk generelt ønsker å ha et positivt bilde av seg selv, noe som igjen betinges av hvordan man blir ansett av andre. Ofte vil identiteten til gruppen man tilhører prege hvordan man blir møtt som enkeltmenneske. Derfor vil folk ofte ønske å heve statusen til gruppen man tilhører – eller eventuelt distansere seg fra en gruppe med lav status, dersom det er mulig (Rubin, Battea & Jetten 2014).

Videre tyder noen studier på at bruken av stereotypier er ulikt fordelt mellom ulike samfunnsgrupper (Fiske 1993; Georgesén & Harris 1998; Goodwin, Gubin, Fiske & Yzerbyt 2000). Personer med makt ser ut til å basere seg på stereotypier i større grad enn andre. Antakelig er det fordi personer med makt ikke er like opptatt av å forstå sine omgivelser som personer med mindre makt, ettersom de er mindre avhengige av omgivelsene rundt seg (Kraus et al. 2012).

Så langt er altså beskrivelsen av arbeidsgivere som orienterer seg ut fra stereotype bilder av arbeidstakerne, helt i tråd med hovedtendensen i mye av den sosialpsykologiske forskningen på området. Forskningen på stereotypier og fordommer har også vist at når slike stereotypier først har fått feste seg, har de en tendens til å bli selvbekreftende. Folk behandler ofte andre folk i tråd med bilde de har av dem. Via ulike mekanismer pleier det ofte å føre til at folk oppfører seg på en måte som bekrefter forventningene. I en av de klassiske studiene som dokumenterte denne mekanismen, ble lærerne ved en skole fortalt at et tilfeldig utvalg av elevene kom til å gjøre dramatiske fremskritt gjen-

nom skoleåret, mens andre ikke kom til å gjøre det (Rosenthal & Jacobson 1968). Da året var omme, hadde ganske riktig elevene det gjaldt gjort større fremskritt enn andre. Tilsvarende resultater har man funnet i studier fra militære treningsprogrammer (Eden & Shani 1982), og fra jobbintervjuer (Word, Zanna & Cooper 1974), der hvite intervjuere ofte møtte svarte jobbsøkere med et mer avvisende kroppsspråk enn når det var hvite som ble intervjuet. Disse prosessene ser ut til å virke på ulike måter. Dels gjør stereotypier noe ”objektivt” med hvilke muligheter folk får, for eksempel at lærere investerer mer ressurser i elever de oppfatter som flinke. Men det virker også som om folk mer eller mindre ubevisst lever opp til forventningene andre har til dem: Bildet man har av seg selv preges av hvordan man blir møtt av andre, og man oppfører seg gjerne i tråd med hvordan man oppfatter seg selv (Sherman & Cohen 2006).

Så langt gir dette støtte til Fribergs funn: De stereotype oppfatningene av polakker i det norske arbeidslivet ser ut til å være selvbekreftende, i tråd med det klassiske Thomas-teoremet og Mertons selvoppfyllende profetier. Når arbeidsgivere oppfatter polakker som arbeidsomme, men lite selvstendige, blir de ikke tildelt arbeidsoppgaver eller jobber som gir dem mulighet til å ta selvstendige valg. Det bekrefter arbeidsgivernes fordommer: Polakker er ikke tilstrekkelig selvstendige til å bli tildelt ansvar. Hva da med polakkenes eget forhold til disse stereotypiene?

Det finnes eksperimentell sosialpsykologisk forskning som viser at medlemmer av grupper som møter stereotypier kan forholde seg til disse stereotypiene på en strategisk og målrasjonell måte. I en studie fra 2012 viste Jimenez-Moya m.fl. at folk som ble tilskrevet både positive og negative stereotypier – for eksempel både ”varm” og ”inkompetent” – kunne reagere med å overoppfylle den positive stereotypien om at de var ”varme” (Jiménez-Moya, de Lemus, Rodríguez-Bailón & Spears 2012). Forskernes tolkning er at dette nettopp kan dreie seg om et ønske om å bedre gruppens relative posisjon. I en tidligere studie undersøkte Klein og Azzi (2001) et lignende tema: Ville folk i lavstatusgrupper beskrive gruppen de tilhørte på en annen måte overfor folk utenfor gruppen, enn overfor folk innad i gruppen? Det gjorde deltakerne i studien – men bare når de på forhånd hadde blitt primet med den stereotypien om dem. Når det var tilfelle, hadde de en tendens til å understreke de positive aspektene ved stereotypien overfor utenforstående, og under spille de negative aspektene. Klein og Azzi tolker dette imidlertid på en noe annen måte enn Jimenez-Moya m.fl. Ifølge Klein og Azzi dreier dette seg om

selvbilde: Det er rett og slett ubehagelig å møte negative stereotypier om gruppen man tilhører. Derfor vil folk være motivert til å endre de negative stereotypiene som andre har. Samme funn kom Hopkins m.fl. fram til i en studie fra 2007, da de undersøkte hvordan negative stereotypier om en gruppe kunne påvirke hjelpende adferd (Hopkins et al. 2007). I den studien ble skotske forsøkspersoner primet med forestillingen om at engelskmenn syntes skotter var slemme. Disse forsøkspersonene ble dermed ekstra motivert til å hjelpe engelskmenn, i et forsøk på å bryte stereotypien. Antakelig var forsøkspersonene her motivert til å bryte med stereotypien, fordi de opplevde det relativt lett å endre stereotypien. Alt dette er i tråd med antakelsen i *social identity*-teorien: Stereotypiene om gruppene man tilhører kan virke inn på selvbildet til enkeltmedlemmer i gruppen, som da vil være motivert til å endre stereotypene om gruppen.

Gjennomgangen av den sosialpsykologiske forskningen på området sannsynliggjør altså at Fribergs tolkninger av materialet kan være riktige. Stereotypiene om polakker på arbeidsmarkedet er på mange måter selvbebreftende: Når arbeidsgivere tenker at polakker ikke er i stand til å ta selvstendige valg, får de heller ikke arbeidsoppgaver som gjør dem i stand til å ta selvstendige valg. Videre viser flere sosialpsykologiske eksperimenter at spørsmål knyttet til en gruppes identitet kan påvirke medlemmer i en gruppe til å oppføre seg på visse måter. Ofte vil folk oppføre seg i tråd med de forventningene folk har til dem, fordi forventningene utenfra også påvirker deres syn på seg selv. I noen tilfeller vil man forholde seg aktivt til stereotypiene og gjerne understreke de positive stereotypiene man blir møtt med. Sosialpsykologisk forskning bekrefter at dette kan dreie seg om strategisk handling.

Likevel har disse studiene i større grad forstått dette som strategisk handling som er fokusert på selvbilde, snarere enn økonomiske kalkyler. Når folk velger å forholde seg aktivt til de stereotypiene som tilskrives dem og eventuelt bekrefte disse, kan det altså vel så gjerne være en strategi for å unngå psykologisk ubehag som å fremme økonomisk egeninteresse. Samtidig kan disse to dimensjonene henge sammen: Å få mer økonomiske ressurser, enten som enkeltmenneske eller som gruppe, kan også føre til høyere sosial status, og dermed bedre selvbilde. Ut i fra den sosialpsykologiske litteraturen på feltet virker det urimelig å forstå strategisk bruk av stereotypier som kun motivert ut fra økonomisk egeninteresse. Den sosialpsykologiske forskningen kan altså gi støtte til Fribergs funn, samtidig som den bidrar til en rikere og mer fullstendig tolkning av de sosiale mekanismene som antakelig er i spill. Det kan

gjøre det lettere å undersøke disse problemstillingene mer presist i senere studier.

Andre migrasjonssosiologiske stråmann: Migrasjonsprosesser og islamsk politisk tenkning

Den andre migrasjonssosiologiske (eller migrasjonsrelaterte) artikkelen vi gjennomgår er ”Ideas do Matter: Politics and the Islamic Tradition Among Muslim Religious Leaders in Norway” av Olav Elgvin (Elgvin 2013). Artikkelen handler om politisk-religiøse oppfatninger hos muslimske ledere i Norge: Hva tenker de om forholdet mellom religion og politikk? Ser de konflikter mellom islam og demokrati, eller mellom islam og den sekulære staten? Artikkelen er basert på et feltarbeid i religiøse muslimske organisasjoner, og på dybdeintervjuer med 14 ledere i de største moskéene i Norge, med både imamer og administrative styreledere i moskéene.

Elgvin viser i artikkelen at alle informantene anså det politiske systemet i Norge som et svært godt politisk system. Mange ga uttrykk for at Norge var det landet i verden som var nærmest idealene i islam, på grunn av velferdsstaten og rettsikkerheten i det norske samfunnet. Likevel forholdt informantene seg til det norske politiske systemet på grunnleggende forskjellige måter. Mange av de administrative moské-lederne mente at det ikke var noen konflikt mellom islam og det sekulære og liberale demokratiet. I den grad islam sa noe om politikk, mente de, handlet det om grunnleggende verdier av typen menneskeverd, rettsikkerhet og omtanke for de svakeste. Mange av imamene gjorde derimot et analytisk og normativt skille mellom ikke-muslimske og muslimske land. De anså det liberale sekulære demokratiet som den riktige styringsformen i Norge, men mente at en form for ikke-liberalt islamsk demokrati var den riktige styringsformen i muslimske land.

I artikkelen forsøker Elgvin å forstå denne forskjellen i religiøs-politisk tenkning mellom imamene og styrelederne. Kunne det dreie seg om graden av kontakt med storsamfunnet, eller hvor lenge de hadde bodd i Norge? En del av styrelederne hadde bodd lenger i Norge enn imamene, og de fleste av dem hadde hatt vanlige jobber ved siden av vervene i moskéen. Elgvin avviser ikke denne tolkningen, men mener likevel at den er for enkel. Et par av styrelederne, og et par av de mest liberale imamene, hadde bodd kort tid i Norge. Samtidig hadde noen av de mest konservative imamene bodd lenge i Norge.

For å forstå den systematiske forskjellen på imamer og styreledere mener Elgvin at man må se på forholdet til den islamske teologiske tradisjonen. Den islamske teologiske tradisjonen er ikke enhetlig, og ulike teologer har nærmet seg spørsmålet om religion og politikk på ulike måter. Likevel har det opp til i dag vært en vanlig oppfatning at islam inneholder juridiske reguleringer som setter rammer for samfunnslivet (Vogt, Larsen & Moe 2009).

Elgvins tolkning var derfor at imamene rett og slett var nærmere knyttet opp til denne tradisjonen enn styrelederne, og derfor hadde andre religiøs-politiske vurderinger. I et tidligere arbeid, basert på samme datamateriale, forsøkte Elgvin også å forstå hvorfor noen av imamene ønsket ulike politiske systemer for muslimske og ikke-muslimske land (Elgvin 2011). Var det slik at disse informantene pyntet på sannheten, og *egentlig* ønsket et islamsk politisk system i Vesten også? Elgvin mener at det ikke var tilfelle: Snarere virket det som om informantene ønsket begge deler på én gang, både emosjonelt og intellektuelt: Et islamsk ikke-liberalt demokrati i muslimske land, og et liberal-sekulært demokrati i Norge.

På samme måte som Friberg (2011), går også Elgvin her langt inn på mikronivået: Tolkningene han legger fram dreier seg om indre psykologiske mekanismer, om hva som driver folk til handling. Og som hos Friberg, er det også her påfallende hvordan han ikke forholder seg til den eksisterende forskningen på de psykologiske prosessene han prøver å si noe om. Elgvin forholder seg bredt og inngående til forskningen på islamsk politisk tenkning i Vesten, og til kvantitative studier om verdier og holdninger blant innvandrere. Men når det gjelder det som egentlig er de sentrale tesene hans – betydningen av forankring i religiøse idésystemer, og hvorvidt det er psykologisk mulig å ønske to ulike politiske systemer på en gang – forholder han seg ikke til annen relevant forskning.

Vår vurdering er nok en gang at dette kunne vært problematisk dersom disse psykologiske tolkningene var opplagte, eller de eneste rimelige gitt datamaterialet. Men heller ikke her er det tilfelle. I flere relativt sekulære muslimske stater, slik som Tyrkia, Marokko eller Indonesia, har muslimske teologer hevdet at islam og den sekulære staten lar seg kombinere (Vogt et al. 2009). Kan ikke det tyde på at forholdet til staten og storsamfunnet rundt har mer å si for synet på religion og politikk enn forholdet til den islamske teologiske tradisjonen? Videre er det på ingen måte opplagt at det går an å mene to delvis motstridende ting på én gang, altså at både liberalt og ikke-liberalt demokrati kan være normativt riktige løsninger. Også hos Elgvin er altså tolkningene under-determinerte: Det empiriske materialet kan tolkes på flere måter. For å kunne si noe om hvilke tolkninger som

er mest rimelige, mener vi derfor at Elgvin burde ha forholdt seg eksplisitt til den psykologiske forskningen på disse områdene. Er Elgvins tolkninger rimelige, gitt hva de psykologiske studier på disse områdene har vist?

I Elgvins første publikasjon om de muslimske lederne nevner han kort et viktig sosialpsykologisk begrep: Kognitiv dissonans (Festinger 1962). Teorien om kognitiv dissonans sier at folk stort sett søker mot intern koherens. Man ønsker samsvar mellom verdier og handlinger, og man ønsker samsvar mellom ulike tanker og vurderinger. Et eksempel kan være at man i utgangspunktet mener at folk har en plikt til å gi penger til veldedighet. Men kanskje får man på et gitt tidspunkt mer lyst til å bruke pengene på seg selv eller sine nærmeste, noe som gjør at man slutter å gi. Det skaper dissonans og ubehag: På samme tid som man mener at det er riktig å gi til veldedighet, lar man være å gi fordi man heller vil bruke pengene på noe annet. Utveien kan da bli å endre den opprinnelige tanken om at man har en plikt til å gi til veldedighet, noe som kanskje reduserer den dårlige samvittigheten.

I Elgvins studie stopper imidlertid den sosialpsykologiske diskusjonen her. Etter å ha nevnt fenomenet med kognitiv dissonans, som er godt empirisk belagt, hevder han at de muslimske lederne ønsker to ting på én gang og *ikke* ser ut til å oppleve dissonans – men uten å begrunne dette i annen forskning. Innenfor sosialpsykologien har imidlertid disse spørsmålene blitt undersøkt presist og analytisk – med både empiriske og eksperimentelle metoder. Én retning innenfor kontinental europeisk sosialpsykologi har eksplisitt undersøkt i hvilken grad mennesker rent faktisk tenker motstridende tanker på én gang (for en introduksjon, se Jovchelovitch 2002).

Den franske psykologen Serge Moscovici introduserte begrepet *cognitive polyphasia* i en bok fra 1961, om holdninger til psykoanalyse i det franske samfunnet (Moscovici 1961). Der viste han at samme personer så ut til å tenke og mene ulike ting om psykoanalyse i ulike kontekster: I ”vitenskapelige” sammenhenger kunne de være positive til psykoanalyse, mens de kunne være negative dersom de befant seg i en religiøs kontekst. Tolkningen til Moscovici var at kognitive oppfatninger og vurderinger som oftest var knyttet til spesielle kontekster. Når folk beveget seg mellom ulike kontekster, kunne de også veksle mellom ulike vurderinger av samme fenomen. Derav begrepet ”kognitiv polyfasi”: Kognisjoner om et fenomen har rett og slett ulike faser eller modus, avhengig av konteksten. Senere har dette blitt bekreftet i empiriske studier av folk som beveger seg mellom ulike kontekster. I India ser unge mennesker ut til både å være positive til alternativ medisin, når de befinner seg i familiekonteksten

i landsbyen, og å være negative, når de befinner seg i en urban vitenskapelig kontekst (Wagner, Duveen, Verma & Themel 2000). Og i Israel ser mødre til soldater som er i førstegangstjeneste ut til å gi uttrykk for vidt ulike vurderinger av dette innenfor én og samme samtale: De mener både at førstegangstjenesten er riktig og viktig, og at den er unødvendig og eller feil (Friling 2012).

Den europeiske forskningstradisjonen som har undersøkt kognitiv polyfasi, har imidlertid i all hovedsak vært empirisk, og har på mange måter ligget nærmere sosiologien enn den eksperiment-baserte sosialpsykologien. Det ser også ut til å ha gjort noe med presisjonsnivået: I motsetning til den eksperimentelt baserte sosialpsykologien, har ikke forskningen på kognitiv polyfasi etablert presise og klare hypoteser om når mennesker kan leve godt med sin kognitive polyfasi, og når man forsøker å redusere sin kognitive dissonans. De siste ti årene har imidlertid en annen retning innenfor den eksperimentelle sosialpsykologien undersøkt lignende spørsmål, men med andre begreper. En del av forskningen på kognitiv polyfasi ser nemlig ut til å implisere at slik polyfasi er ekstra vanlig når personer beveger seg mellom ulike sosiale settinger, der ulike normer og kognitive forståelsesformer er vanlige (for eksempel de indiske unge voksne i studien til Wagner m.fl. fra 2002, som beveget seg mellom urbane og landlige settinger).

Kognitiv polyfasi ser ut til å kunne forekomme i ulike sammenhenger, men kan være ekstra vanlig i situasjoner der man veksler mellom ulike kulturelle kontekster. Nettopp dette har eksperimentelt orienterte sosialpsykologer funnet hos personer som har vokst opp i to ulike kulturer, for eksempel barn av innvandrere, som da gjerne blir kalt *biculturals* (Benet-Martínez, Leu, Lee & Morris 2002). Forskningen på kognisjon hos tokulturelle personer har vist at de kan ha ulike eller konkurrerende måter å tenke og føle på, avhengig av hvilken kulturell sammenheng de til enhver tid forholder seg til (Fitzsimmons 2009). Begrepet som gjerne blir brukt, er *mental frames*, altså mentale rammeverk. Slike mentale rammeverk antas å strukturere hvordan man tar inn og behandler informasjon, og hvordan man så reagerer. Flere studier tyder på at tokulturelle mennesker kan skifte mellom ulike mentale rammeverk avhengig av hvilken kontekst de befinner seg i – og altså tenke eller mene motstridende ting. Én av studiene undersøkte for eksempel hvorvidt tokulturelle personer som også var tospråklige ville reagere kognitivt og emosjonelt forskjellig på stimuli, avhengig av hvilket språk som ble benyttet (Luna, Ringberg & Peracchio 2008). Det viste seg å være tilfelle: Amerikanske *hispanics* reagerte mer emosjonelt, og mindre analytisk, når de møtte stimuli på spansk enn når de møtte stimuli på engelsk.

Denne forskningen kan altså gi en viss støtte til Elgvins tolkning: At en del muslimske ledere så ut til å ønske to motstridende politiske systemer på samme tid. De ulike sammenhengene de befinner seg i – det norske stor-samfunnet, opprinnelseslandet, eller et antatt globalt islamsk fellesskap – kan aktivere ulike mentale rammeverk. Disse rammeverkene kan igjen henge sammen med ulike normative og politiske vurderinger. Dermed blir de *kognitivt polyfasiske*: De har normative oppfatninger som til dels er motstridende, men fordi disse oppfatningene er knyttet til ulike kontekster oppstår det ikke nødvendigvis noen kognitiv dissonans som må løses.

Er det rimelig å forvente at slike ulike mentale rammeverk kan aktiveres innenfor én og samme intervjusituasjon? Ja. Ifølge Elgvin la han nemlig opp intervjusituasjonen ut fra en spesifikk tematisk rekkefølge: Informantene ble først spurt om hva de anså som det ideelle samfunnet ifølge islam, deretter hvilke politiske endringer de ønsket i sitt opprinnelsesland, og til slutt hvilke politiske endringer de ønsket i Norge (Elgvin 2013: 146). Dette kan ha aktivert ulike mentale rammeverk hos informantene: I ulike faser av intervjusituasjonen befant de seg mentalt i ulike sosiale kontekster, noe som også førte til ulike normative vurderinger. Når de snakket om hva de anså som det ideelle samfunnet ifølge islam, ble ett kognitivt rammeverk aktivert. Når de snakket om hvilke politiske endringer de ønsket i Norge, ble et annet kognitivt rammeverk aktivert. Dette er i tråd med den empiriske forskningen på kognitiv polyfasi, som har vist at samme personer kan ha forskjellige normative vurderinger når ulike kontekster blir aktivert: Soldatmødre i Israel som både er for og mot barnas militærtjeneste, og unge indere som både tror på og ikke tror på alternativ medisin.

På samme måte som hos Friberg, viser altså denne forskningen at tolkningene til Elgvin kan være riktige. Men også her angir den sosialpsykologiske forskningen et rikere og mer fullstendig analytisk rammeverk, som gjør det mulig å forstå datamaterialet på en bedre måte.

Avslutning

De to artiklene våre som vi her har gjennomgått og kritisert, er svært ulike. Mens den ene handler om forhold på arbeidsmarkedet og stereotyper mellom grupper, handler den andre om religion og politisk meningsdannelse. Det de imidlertid har felles, er at de handler om prosesser som foregår i møtet mellom

innvandrere og det norske samfunnet, og at vi gjorde antakelser om psykologiske prosesser på mikronivå: Hva foregikk inni hodene på menneskene vi skrev om, og hva var det som drev dem til handling? I begge artiklene er disse antakelsene langt på vei *naive* eller common-sensiske – altså basert på vår egen opplevelse av informantene – og ikke informert av den relevante forskningen på de prosessene vi ønsket å beskrive. I begge artiklene er det også en tendens til at vi skrev grundig og utfyllende om den empiriske forskningen som var blitt gjort på *saksområdene* vi skrev om, slik som arbeidsmarkedet, arbeidsmigrasjon, islamsk politisk tenkning, og verdiutvikling og assimilering blant innvandrere. Men den psykologiske forskningen som kunne kastet lys over de faktiske kausale prosessene vi tok mål av oss til å beskrive, glimret med sitt fravær.

Hvorfor ble det slik? Kanskje skyldtes det at vi befant oss i en empiridrevet og problemorientert migrasjonssosiologisk forskningstradisjon. I den tradisjonen spør man først hvordan ting *er*. Og deretter kommer kanskje spekulasjon rundt kausale prosesser og mekanismer som et mulig appendiks. Men nettopp når man skriver i en slik forskningstradisjon, og utfører forskningsprosjekter som i stor grad er deskriptive, kan sosialpsykologiens teorier og hypoteser være fruktbare redskaper. Mekanismene sosialpsykologene har identifisert er ofte presise, klare og avgrensede, og blir testet gjennom eksperimenter. Selv om det ikke er gitt at alle slike mekanismer og hypoteser kan overføres direkte fra eksperiment-situasjonen til ulike empiriske kontekster, er likevel disse mekanismene og hypotesene bedre belagt enn pre-vitenskapelige forestillinger om hvordan den sosiale virkeligheten fungerer. Når man som forsker møter den komplekse og rotete empiriske virkeligheten, må man gjøre noen tolkninger. Tolkningene vi gjorde i disse to artiklene var langt på vei impresjonistiske: Vi hørte på det informantene sa, og prøvde å sette det sammen til noe vi mente var rimelige tolkninger. Den sosialpsykologiske forskningen vi gjennomgikk i denne artikkelen viser at tolkningene ikke var helt bak mål. Men tolkningene var likevel upresise og ufullstendige – og heller ikke de eneste mulige. Sosialpsykologien kunne ha tilbudt et bredere repertoar av mulige forklaringer.

Vi mener det vil være fruktbart for migrasjonssosiologer å i større grad bringe etablerte psykologiske mekanismer på mikro-nivået inn i forskningen, på en eksplisitt og analytisk måte. Her har vi skrevet om den sosialpsykologiske forskningen på stereotyper mellom grupper, og på kognisjon og mentale rammeverk hos tokulturelle personer. Men også på andre områder kan sosial-

psykologisk forskning være relevant for migrasjonssosiologer. For å bruke eksempler fra egen pågående forskning: Hvordan opplever etniske minoriteter møtet med velferdsstatens bakkebyråkrati, og hvordan påvirker disse opplevelsene deres følelse av medborgerskap og tillit til offentlige institusjoner? Hva ligger bak det såkalte *innvandrerdrivet* som gjør at enkelte grupper barn og unge med minoritetsbakgrunn overpresterer i skole og utdanning? Under hvilke omstendigheter øker sannsynligheten for at minoritetsungdom antar såkalt *reaktive identiteter*, i opposisjon til storsamfunnet? Hva gjør at enkelte marginaliserte grupper slik som for eksempel sigøynere og rom, i noen tilfeller velger å avvise storsamfunnets normer?

Vi mener ikke at sosialpsykologiske mekanismer utgjør det endelige svaret på disse spørsmålene, eller at de kan erstatte sosiologiske analyser på meso- og makro-nivået. Det er heller ikke gitt at man alltid tjener noe på å bryte ned barrierer mellom ulike fagtradisjoner. I hvilken grad skal et samfunnsfag ta opp i seg tilnæringsmåter fra andre fag? En sosiolog vil sjelden kunne bli en bedre psykolog enn psykologene, akkurat slik en psykolog sjelden vil bli en bedre sosiolog enn sosiologene. Resultatet av tverr- eller flerfaglighet kan bli et minste felles multiplum som verken blir god psykologi eller god sosiologi. Vi mener ikke at migrasjonssosiologer (og andre sosiologer) i stor skala bør begi seg inn i ”hodene til folk”, eller gå psykologene i nærheten. Migrasjonsforskningens styrke ligger nettopp i dens bidrag til empirisk og ”problemorientert” forskning innenfor konkrete kontekster, og de færreste av de spørsmålene som migrasjonsforskere i dag baler med, vil la seg besvare ved hjelp av sinnrikt utformede sosiale eksperimenter. Det vi derimot vil argumentere for, er at sosiologer kan hente innsikter fra sosialpsykologien i de tilfellene der man rent faktisk skriver om hva som skjer inni hodene til folk, det være seg eksplisitt eller implisitt. Vi mener også at den eksperimentelle forskningstradisjonen – som er langt mer utviklet innenfor sosialpsykologien enn innenfor sosiologien – gir mulighet til utvikling av presise beskrivelser av sosiale mekanismer, som ofte vil være analytisk klarere enn beskrivelsene av sosiale mekanismer man kan hente ut av empiriske studier. Disse kan først og fremst bidra til å utvide sosiologenes repertoar av *mulige* tolkninger og forklaringer i møte med en rotete empirisk virkelighet. Skal sosialpsykologi forbli sosialpsykologi, og (migrasjons)sosiologi forbli (migrasjons)sosiologi? Ja. Men migrasjonssosiologien kan bli enda bedre på å beskrive relasjoner mellom mennesker og grupper, dersom den lar seg berike av innsikter fra den sosialpsykologiske tradisjonen.

Referanser

- Benet-Martínez, V., Leu, J., Lee, F. & Morris, M.W. (2002). Negotiating biculturalism cultural frame switching in biculturals with oppositional versus compatible cultural identities. *Journal of Cross-cultural psychology*, 33(5), 492–516.
- Berger, J., Fisek, M.H., Norman, R.Z. & Zelditch Jr, M. (1977). *Status characteristics and social interaction: An expectation-states approach*: Elsevier New York.
- Blader, S.L. & Chen, Y.-R. (2012). Differentiating the effects of status and power: a justice perspective. *Journal of personality and social psychology*, 102(5), 994.
- Caprariello, P.A., Cuddy, A.J.C., & Fiske, S.T. (2009). Social Structure Shapes Cultural Stereotypes and Emotions: A Causal Test of the Stereotype Content Model. *Group Processes & Intergroup Relations*, 12(2), 147–155.
- Cuddy, A.J. C., Fiske, S.T., & Glick, P. (2008). Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and the BIAS map. I M.P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 40, pp. 61–149). San Diego, CA: Elsevier.
- Durante, F., Fiske, S.T., Kervyn, N., Cuddy, A.J.C., Akande, A., Adetoun, B. E., & Storari, C.C. (2013). Nations' income inequality predicts ambivalence in stereotype content: How societies mind the gap. *British Journal of Social Psychology*, 52(4):726–46
- Eden, D. & Shani, A.B. (1982). Pygmalion goes to boot camp: Expectancy, leadership, and trainee performance. *Journal of Applied Psychology*, 67(2), 194.
- Elgvin, O. (2011). *Secularists, Democratic Islamists and Utopian Dreamers: How Muslim Religious Leaders in Norway fit Islam into the Norwegian Political System*. Master's thesis, Universitetet i Oslo.
- Elgvin, O. (2013). Ideas Do Matter: Politics and the Islamic Tradition among Muslim Religious Leaders in Norway. *Nordic Journal of Religion and Society* (2-2013).
- Elster, J. (2007). *Explaining social behavior: More nuts and bolts for the social sciences*: Cambridge University Press.
- Fast, N.J., Halevy, N. & Galinsky, A.D. (2012). The destructive nature of power without status. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 391–394.

- Festinger, L. (1962). *A theory of cognitive dissonance* (bind 2): Stanford university press.
- Fiske, S. T. (1993). Controlling other people: the impact of power on stereotyping. *American psychologist*, 48(6), 621.
- Fiske, S.T., Cuddy, A.J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878–902.
- Fitzsimmons, S. (2009). Seeing life through bicultural frames: real-life primes for bicultural frame switching. *Journal of the Institute for the Humanities*, 4.
- Friberg, J.H. (2011). Culture at work: Polish migrants in the ethnic division of labour on Norwegian construction sites. *Ethnic and Racial Studies*, 35(11), 1914–1933. doi:10.1080/01419870.2011.605456
- Friling, D. (2012). ”Having It All”: Cognitive Polyphasia as Preserving a Complex Reality: The Israeli Case. *Papers on Social Representations*, 21(1).
- Georgeson, J.C. & Harris, M.J. (1998). Why's my boss always holding me down? A meta-analysis of power effects on performance evaluations. *Personality and Social Psychology Review*, 2(3), 184–195.
- Goodwin, S.A., Gubin, A., Fiske, S.T. & Yzerbyt, V.Y. (2000). Power can bias impression processes: Stereotyping subordinates by default and by design. *Group Processes & Intergroup Relations*, 3(3), 227–256.
- Hall, P.A. & Lamont, M. (2009). *Successful societies: How institutions and culture affect health*: Cambridge University Press.
- Hedström, P. & Bearman, P. (2009). *The Oxford handbook of analytical sociology*: Oxford University Press.
- Hopkins, N., Reicher, S., Harrison, K., Cassidy, C., Bull, R. & Levine, M. (2007). Helping to improve the group stereotype: On the strategic dimension of prosocial behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(6), 776–788.
- HL-senteret (2012). *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter*. Oslo: HL-senteret.
- Jiménez-Moya, G., de Lemus, S., Rodríguez-Bailón, R. & Spears, R. (2012). Dealing with powerlessness: The strategic use of ingroup stereotypes. Enfrentándose a la falta de poder: el uso estratégico de los estereotipos endogrupales. *Revista de Psicología Social*, 27(3), 355–367.
- Jovchelovitch, S. (2002). Re-thinking the diversity of knowledge: Cognitive polyphasia, belief and representation. *Psychologie et société*, 5(1), 121–138.

- Klein, O. & Azzi, A.E. (2001). The strategic confirmation of meta stereotypes: How group members attempt to tailor an out group's representation of themselves. *British Journal of Social Psychology*, 40(2), 279–293.
- Kraus, M.W., Piff, P.K., Mendoza-Denton, R., Rheinschmidt, M.L. & Keltner, D. (2012). Social class, solipsism, and contextualism: how the rich are different from the poor. *Psychological review*, 119(3), 546.
- Luna, D., Ringberg, T. & Peracchio, L.A. (2008). One individual, two identities: Frame switching among biculturals. *Journal of Consumer Research*, 35(2), 279–293.
- Magee, J.C. & Galinsky, A. D. (2008). Social Hierarchy: The Self Reinforcing Nature of Power and Status. *The Academy of Management Annals*, 2(1), 351–398.
- Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image et son public: étude sur la représentation sociale de la psychanalyse*: Presses universitaires de France.
- Ridgeway, C.L. & Berger, J. (1986). Expectations, legitimation, and dominance behavior in task groups. *American Sociological Review*.
- Rosenthal, R. & Jacobson, L. (1968). Pygmalion in the classroom. *The Urban Review*, 3(1), 16–20.
- Rubin, M., Badaea, C. & Jetten J. (2014). Low status groups show in-group favoritism to compensate for their low status and compete for higher status. *Group Processes & Intergroup Relations*. Volume 17 utg. 5, s. 563–576.
- Sherman, D.K. & Cohen, G.L. (2006). The psychology of self defense: Self-affirmation theory. *Advances in experimental social psychology*, 38, 183–242.
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information/sur les sciences sociales*.
- Tajfel, H. & Turner, J.C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *The social psychology of intergroup relations*, 33, 47.
- Vogt, K., Larsen, L. & Moe, C. (2009). *New directions in Islamic thought : exploring reform and Muslim tradition*. London: Tauris.
- Wagner, W., Duveen, G., Verma, J. & Themel, M. (2000). 'I have some faith and at the same time I don't believe'—cognitive polyphasia and cultural change in India. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 10(4), 301–314.
- Word, C.O., Zanna, M.P. & Cooper, J. (1974). The nonverbal mediation of self-fulfilling prophecies in interracial interaction. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10(2), 109–120.

Abstract

Within the sociology of migration, it is common to make assumptions about psychological processes and mechanisms at the micro level. These processes and mechanisms are sometimes described in a rather imprecise way: Assumptions are made about how people relate and react to each other, but very often these assumptions remain implicit and impressionistic. As strawmen and intellectual chopping blocs, we use two of our own previous articles. We show how we made assumptions about basic psychological mechanisms in social interaction, although these assumptions were difficult to substantiate in the empirical cases that were studied. Furthermore, we argue that many of the social and psychological mechanisms which sociologists in the field of migration studies often take for granted, have actually been studied and described in an analytical and precise manner within experimental social psychological research. Our contention is that the field of experimental social psychology can offer a repertoire of possible explanatory mechanisms, which can be useful for empirically oriented sociologists when making interpretations about what happens in a complex and messy social reality.

Keywords: sociology of migration, social psychology, cross-disciplinarity, self-criticism